biblioteca școlarului

OCTAVIAN GOGA

NE CHEAMĂ PĂMÂNTUL

Litera Internațional

biblioteca școlarului

Octavian
GOGA

NE CHEAMĂ PĂMÂNTUL

POEZII

Litera
INTERNAȚIONAL
BUCUREȘTI — CHIȘINĂU

REFERINŢE ISTORICO-LITERARE

El va fi un poet local, în cel mai înalt şi mai adânc înţeles al cuvântului, şi va ajunge unul din poeţii naţionali, nu plecând de la teorii sau de la sentimente generale, ci de la nemărginita dragoste pentru casa sa, pentru brazda sa, pentru biserica sa, pentru satul său, pentru Ţinutul său oltean şi pentru ţara sa ardeleană. El va iubi poporul românesc, nu din datorie, nu din conştiinţă de cărturar sau de simpatie de artist, ci din iubirea trainică şi veşnică pentru părinţii de-acasă, pentru fraţii de joc, pentru vecinii bine cunoscuţi, pentru preotul satului şi pentru lăutarul satului, şi de aici pentru toţi oamenii satului, Ţinutului şi ţării sale ardelene.

Nicolae IORGA, Poeziile lui Octavian Goga*, în* Sămănătorul*, iulie 1905—aprilie 1906.*

Poeziile dlui Octavian Goga au avut darul să deştepte o deosebită luare-aminte a publicului român. Mai toate ziarele şi revistele noastre le-au consacrat dări de seamă amănunţite, şi unele din ele văd în apariţia noului volum „evenimentul literar" al anului din urmă.

Efectul produs asupra marelui număr de cititori credem că provine mai întâi din forma frumoasă în care autorul a ştiut să exprime cuprinsul „patriotic" al multora din versurile sale. În adevăr, emoţiunile ce le simte şi ce ni le transmite tânărul poet sunt izvorâte din viaţa naţională a acelei părţi a României în care s-a născut şi în mijlocul căreia a trăit, din viaţa românilor transilvăneni în faza ei de astăzi, caracterizată prin lupta împotriva tendinţelor de asuprire etnică predominatoare în statul lor.

Ce e drept, patriotismul, ca element de acţiune politică, nu este materie de artă, oricâte abateri s-au comis şi se mai comit în contra unei regule aşa de simple. Mai ales, cei ce n-au destul talent caută să-şi acopere lipsa prin provocarea unor dispoziţii sufleteşti foarte importante în alte priviri, dar nu în cele estetice.

Cu toate acestea, patriotismul este în inimile sincere, în afară de orice tendinţă politică, un simţământ adevărat şi adânc, şi întrucât este astfel, poate fi, în certe împrejurări, născător de poezie.

Şi în asemenea împrejurări excepţionale ne pare a se afla autorul nostru când, într-o parte a poeziilor sale, reprezintă şi rezumă iubirea şi ura, durerile şi speranţele unui neam ameninţat în existenţa sa.

[...] Nota populară este cu atât mai binevenită în poeziile d-lui Goga cu cât autorul se arată, dealtminteri, înzestrat cu aceea cultură generală şi înaltă, care distingea şi pe Eminescu şi a cărei lipsă se simte din îngustimea de vederi şi din prematura lâncezire a unora din poeţii cei mai lăudaţi ai literaturii noastre actuale. [...]

Pe când la poeziile vesele autorul lasă expresiilor frâul mai liber, la cele triste, ca şi la cele patriotice, este mai cumpătat în manifestare. Căci de nota tristeţii şi de nota patriotismului s-a cam abuzat în literatura noastră. Cei ce râvnesc la muze cred că trebuie să pară numaidecât melancolici, şi, privind veselia ca ceva inferior, vor să arate cu orice preţ suferinţe sentimentale şi dureri patriotice. De aici multă simulare şi declamaţie. În aceste împrejurări exuberanţa d-lui Goga la veselie este o reacţiune salutară, iar înfrânarea la tristeţe, un merit deosebit: credinciosul, în sfiala lui, se teme de profanarea celor sfinte.

Titu MAIORESCU, Poeziile dlui Octavian Goga*, în* Raport citit în Academia Română pentru acordarea unui premiu, 1906.

Poeziile dlui Goga constituie, fără îndoială, un eveniment important în literatura noastră, dar pentru moment părea a fi uitat că mai avea şi alţi poeţi. Dacă ele se discută în cercuri largi şi se învaţă de-a rostul, dacă o ediţie de câteva mii de exemplare s-a epuizat de pe o zi pe alta, aceasta nu-i numai o probă pentru valoarea cărţii, ci şi pentru schimbarea în bine a interesului obştesc pentru literatură. [...]

Poetul ştie să deslușească minunat trăsăturile caracteristice de cele accesorii, un amănunt ce i se pare evocativ e primit, un gest marcant, o vorbă apăsată, spusă în momentul potrivit, sunt liniile prin care el schiţează imaginea; prin sentimentele sale de sinceră admiraţie el dă suflet tipurilor descrise. Poetul e cuprins la început de duioşie, descriind reîntoarcerea fostului ţăran la casa părintească pe care o găseşte aproape năruită, iar în ea pe cei ce l-au ţinut la învăţătură, pe părinţii săi ruinaţi materialiceşte.

Cu acelaşi sentiment e descrisă Dăscăliţa, această fiinţă care duce o viaţă resemnată, şi stearpă, vărsând pe ascuns lacrimi în scrisorile ce le scrie flăcăilor din cătănie, pentru mamele lor, neştiutoare de carte. Două poezii foarte frumoase sunt dedicate ţiganului lăutar, purtătorului de cântece populare. Numai pentru această însuşire a sa, e numărat ţiganul între figurile satului şi admiraţia poetului pentru poezia poporului său se manifestă în rolul deosebit ce-l dă acestui lăutar, ridicându-l la înălţimi ameţitoare atunci când, după moarte, îl pune să cânte înaintea tronului dumnezeiesc. Apoi gândurile sale trec la „codrul“, atât de strâns legat de viaţa românului şi la Oltul ce cutreieră Ardealul. şi iată că lira poetului se cutremură de un avânt puternic şi plin de bărbăţie când râul e conjurat să devină răzbunătorul neamului românesc. Cucernic îşi aminteşte pe „dascălul“, proverbul vieţuitor al satului, şi înalţă un imn preotului, acestui „apostol“, care în tinereţe a purtat sabie, pentru libertatea naţiunii sale, iar la bătrâneţe face, prin vorbele sale, să alunece mâna flăcăilor la cuţitul din cingătoare. Când, în sfârşit, se îndreaptă spre ţăranul însuşi, spre cel ce-i osândit să ducă toată povara nedreptăţilor, care însă poartă, ca marea liniştită, furtuna răzbunării în sine, atunci se dezlănţuie deodată toată puterea acestui viguros şi pasionat poet.

Fără a fi vreodată elegiac sau sentimental, dl Goga e cântăreţul durerilor poporului său, fără să degenereze nicicând în retorică patriotică, e cântăreţul nădejdilor lui. Imaginile sale sunt vii, limba are un parfum arhaic-bisericesc. E atâta simţire în aceste poezii, care, prin conţinutul lor chiar, se potrivesc minunat în epoca aceasta de lupte, pentru naţionalizarea spiritului public, încât ele au făcut pe poetul foarte tânăr încă de pe-o zi pe alta, copilul răsfăţat al tuturor.

Sextil PUŞCARIU, în Cinci ani de mişcare literară, 1902—1906. *Col. „Biblioteca Minerva“, nr. 49, Bucureşti, 1909, p. 48-49, 62-65.*

Dl Octavian Goga s-a făcut cunoscut în 1906 printr-un volum de Poezii, în care aducea o lume nouă, un sentiment nou şi o formă nouă. După Alecsandri, care cântase pe ţăranul pitoresc şi patriarhal când nu cântase pe ţăranul-decor sau chiar ţăranul-bibelou, veni Coşbuc care cântă viaţa idilică, idealizată a unei ţărănimi fericite, iar după Coşbuc veni dl Goga, care introduse în poezia noastră pe ţăranul oprimat, aşa cum se încercase altădată să ni-l zugrăvească, în treacăt şi

fără succes, Cezar Boliac, sau, în timpurile mai nouă, cu un succes discutabil, N. Beldiceanu.

Dar dl Goga, în deosebire de aceşti înaintaşi, nu se mărginea numai la zugrăvirea vieţii ţărăneşti, într-un sens sau altul. La dreptul vorbind, nici nu era în intenţia lui să dea scene, idilice sau tragice, din viaţa ţărănească.

Natură personală, subiectivă şi revoluţionară, dl Goga redă numai atât din aspectele vieţii de la ţară cât îi era necesar spre a exprima mila pentru dezmoşteniţi, ura pentru asupritori şi speranţa într-un viitor de răzbunare şi de reparaţie.

În acel admirabil prolog al poeziilor sale intitulat Rugăciune, dl Goga îşi definea însuşi natura temperamentului său poetic:

„Sădeşte-n braţul meu, stăpâne, / Tăria urii şi-a iubirii./…// Nu rostul meu, de-a pururi pradă / Ursitei maştere şi rele. / Ci jalea unei lumi, părinte, / Să plângă-n lacrimile mele. / Dă-mi tot amarul, toată truda / Atâtor patimi fără leacuri, / Dă-mi viforul în care urlă / şi gem robiile de veacuri. / De mult plâng umiliţii-n umbră / Cu umeri gârbovi de povară… / Durerea lor înfricoşată / În inimă tu mi-o coboară. / În suflet samănă-mi furtună / Să-l simtă în matca-i cum se zbate, / Cum tot amarul se revarsă, / Pe strunele înfiorate / şi cum sub bolta lui aprinsă / În smalţ de fulgere albastre, / Încheagă-şi glasul de aramă / Cântarea pătimirii noastre“.

(Să nu trecem peste prilejul de a spune că din toate „rugăciunile“ poeţilor noştri, aceasta e cea mai frumoasă, cu mult cea mai frumoasă, prin fond şi, mai ales, prin formă.)

Deşi prin natura şi mărimea subiectului, ca şi prin rolul ce-şi luase, dl Goga era încă un poet epic sau cel puţin un poet de mare suflu epic, d-sa totuşi era mai liric decât predecesorii săi. Dl Goga blestema trecutul şi prezentul, apărea ca justiţiar al poporului său, sunând din trâmbiţi marşul redeşteptării şi chemând la luptă pentru sfărâmarea străvechilor lanţuri. Acesta este sentimentul nou ce dl Goga aducea în poezia română. Iar acest sentiment şi această concepţie poetică aveau cauze multiple şi complicate. La dl Goga sentimentele unui fiu de ţăran, rămas, cum se întâmplă de obicei în Ardeal, aproape de sufletul clasei sale, erau fecundate şi intelectualizate de preocupările unei minţi care se împărtăşise de problemele veacului. Problema revendicărilor sociale şi naţionale, care agită spiritul european, altoită pe sufletul de luptător al unui ţăran ardelean, a dat fondul nou, unic al Poeziilor dlui Goga. Nou şi unic chiar şi faţă de Noi

vrem pământ, căci în această minunată poezie, Coşbuc redă, realist şi obiectiv, însuşi glasul „pătimirii“ celei mai dureroase a ţăranului, şi nu propria şi subiectiva lui „cântare a pătimirii“.

Această poezie nouă era înveşmântată, fireşte, într-o formă tot nouă. Fondul acela, în care erau contopite simţirea populară şi preocuparea unui intelectual, apăru îmbrăcat într-o limbă populară intelectualizată. În adevăr, limba din Poezii (afară bineînţeles de Cântece) n-are nimic din acele „idiotisme“, din acele „zicale“, din acele „popularisme“, care fac savoarea lui Creangă şi care ar suna rău în poezia aceasta plină de preocupări şi de intenţii peste nivelul poporului. Dar limba d-lui Goga avea şi o nuanţată bisericească. Acest profet care sămăna blestemul şi propovăduia răzbunarea, vorbea o limbă biblică. Dl Goga, apostol al războiului celor mulţi, amintea pe acei „preoţi cu crucea-n frunte, căci oastea e creştină“, şi vorbea în limba cărţilor bisericeşti. Iar uneori dl Goga aducea în poezia sa mai mult decât limba, aducea ceva din spiritul şi din viziunea biblică. […]

Volumul de Poezii al d-lui Goga avu un succes răsunător, datorit şi frumuseţii artistice şi atmosferei de sentimente de pe atunci. Dar dl Goga, în urma publicării acelui volum, făcu o evoluţie. Cauzele sunt variate. Mai întâi, poate, ar fi aceea că, prin chiar natura ei, lira revoluţionară are puţine coarde. Apoi însuşi duhul biblic al acestui apostol trebui să sufere o scădere. Dl. Goga, cucerind celebritatea, începu să vină în contact cu cercuri mai largi de oameni, începu să frecventeze „ţara“, să vină prin Bucureşti, să cunoască „domni“. Pe de altă parte, începu să devină un „factor“ important în luptele din Ardeal, să păşească pe arena politicii practice, lucruri care toate contribuiră să laicizeze pe profetul din Rugăciune. şi, dacă vom mai adăuga fatala oboseală a inspiraţiei în preajma vârstei de treizeci de ani a poeţilor români, atunci poate vom fi atins cauzele mai însemnate pentru care dl Goga şi-a spânzurat în cui lira sa revoluţionară sau, ca să fim mai precişi, pentru care d-sa a început să înstruneze tot mai rar această liră.

Garabet IBRĂILEANU, Cântece fără ţară, *în* Viaţă românească*, an. XI, nr. 4-5, aprilie-mai 1916, p. 166-175.*

Chiar de la apariţie, poezia dlui Goga a produs o îndoită zguduire în conştiinţa literară a contemporanilor.

Prin noutatea şi puterea expresiei, ne aflăm în faţa unui mare talent: prin natura conţinutului, opera sa iscă vechea problemă a legitimităţii poeziei patriotice.

Însuşi Maiorescu — cel mai puritan estetician al timpului, duşman ireductibil al patriotismului versificat — s-a înclinat în faţa noului sol „al vremilor răzbunătoare“. Darurile poetice ale tânărului cântăreţ erau prea cuceritoare, ca să-i poată rezista o teorie, întemeiată în sine dar înfrântă de o realitate atât de elocventă.

Dl Goga aducea două mari calităţi creatoare: o armonie furtunatică, cu adânci rezonanţe de orgă, şi o limbă nouă — fericită contopire de expresii neaoş româneşti şi de miresmate cuvinte ecleziastice. Ca fond — cântarea când jalnică sau potolită, când vehementă sau deznădăjduită a „pătimirii“ unui neam înăbuşit de asuprire milenară.

Născută din împrejurări unice, poezia patriotică a dlui Goga şi-a păstrat accentul cald al sincerităţii şi a tradus o suferinţă reală, învăluind în magia artei aspiraţiile uriaşe ale unui neam împilat. [...]

...Poetul Goga va rămâne neuitatul profet al unei minuni care s-a săvârşit de mult!...

Pompiliu CONSTANTINESCU, Octavian Goga *în* Mişcarea literară*, an. II, nr. 34—35, 4—11 iulie 1925, p. 1.*

Unitară, rotundă şi închegată se poate, totuşi, stabili în sânul poeziei lui Octavian Goga curba unei evoluţii. Poet al revoluţiei naţionale, în primul său volum, el îşi păstrează tonul mesianic şi în Ne cheamă pământul (1909), din naţională, mistica lui devine socială; existentă, de altfel şi în Clăcaşii, ea se amplifică acum în Graiul pâinii sau în Cosaşul, până la lupta de clasă; în realiate însă, din pricina structurii etnice a Ardealului, revoluţie socială înseamnă tot revoluţie naţională. [...]

Obiectiv în primele volume atât prin materialul poetic întrebuinţat, cât şi prin atitudine faţă de el, — în Din umbra zidurilor (1913), poetul coteşte spre subiectivism şi, din cântăreţul revoluţiei sociale, devine cântăreţul propriei sale dezrădăcinări:

„În mine se petrece o agonie / Ca într-o tristă casă solitară, / În sufletu-mi bătut de vitejie / Eu văd un om ce-a început să moară / Un biet pribeag cu rostul de la ţară / Se duce-acum şi n-o să mai învie / Cu ochiul lui senin de-odinioară.“

La Paris, obosit şi „biruit", se visează acasă:

„Şi-n jur de mine urlă Babilonul, / Eu mă visez în sat, la noi acasă."

În fata unei madone din Luvru, el se întreabă:

„Ce-o fi făcând acum o mamă, / Acolo-n satul din Ardeal!"

Pe uliţi trece: „hohotind păcatul", iar turnurile catedralei Nodre Dame se înalţă: „…ca două braţe blestemând Gomora."

Această atitudine antiorăşenească rezumă însăşi ideologia sămănătorismului şi e firească, dealtfel, unei literaturi ieşită dintr-o epocă de formaţie, în care vechea societate a dispărut înainte de a se fi consolidat cea nouă. Drumul spre subiectivism s-a mai însemnat însă şi printr-o nevroză multilaterală, în a cărei expresie originalitatea poetului s-a pierdut odată cu deficitul originalităţii fondului: această întreagă parte a literaturii bardului ardelean se prezintă, după cum am arătat aiurea, cu multe infiltraţii eminesciene de limbă şi armonie.

Influenţată poate, după cum se afirmă, de poezia ungară, structura poeziei lui Octavian Goga prezintă pentru noi o puternică originalitate formală, în construcţia strofei, în armonie, în ritm, în imagine şi în vocabular. Orice poezie se izolează astfel în formula specifică a unei existenţe unice: nimeni nu a rostit-o înainte; depăşită astăzi, ea a călcat în vremea ei la viaţă cu un caracter de autenticitate evidentă şi în ritmul abrupt, tumultuos, retoric şi iluminat, şi prin imagini organice („cetăţuia strălucirii", „argintul cărunteţei", „grumaz de unde", murmurul pădurii e: „un mulcom zvon de patrafire, ce blând asupra mea-şi coboară duioasa lor hirotonire" etc.), dar mai ales în limba specific ardeleană, rurală, puternic influenţată de limba şi expresia figurată bisericească. Cu acest material verbal autentic, poetul îşi realizează ideile, fie prin masive construcţii retorice ce i-au destinat poezia declamării festive, fie prin simple notaţiuni topice de un realism pregnant; căci, în afară de retorica abstractă şi proiecţiunea simbolică de care am amintit, el are şi putinţa materializării ideilor abstracte, observaţia amănuntului umil şi precis, cu mult mai expresiv decât verbalismul profetic („cântarea pătimirii noastre", „înfricoşatul vifor al vremilor răzbunătoare", „duhul răzvrătirii negre", „drumeţ al poruncilor firii"… etc.). Satul ardelean nu este zugrăvit numai prin figurile simbolice a apostolului sau a dăscăliţei, ci este individualizat prin simple notaţii caracteristice. Înstrăinarea, de pildă, nu e exprimată numai prin vane blesteme împotriva civilizaţiei:

„Atâtea legi şi-au picurat otrava / În inima rătăcitoare în lume etc.",

ci şi prin note topice:

„Când m-am făcut apoi cuminte / Cu vremea ce înainta / şi m-am trezit pe nesimţite / Că-mi zice satul: — Dumneata." (Casa noastră), iar copilăria nu e exaltată numai prin atitudini retorice, ci şi prin calda evocare a „hâtrului" dascăl Ilie „cel înţelept, glumeţ, şi şchiop", care „La vatră răzimat spunea / O pilduire din Isop" sau prin mierla care plânge: „Într-o răchită / La răscruci-n Dealu Mare" sau prin: „Barbă putredă jupânul", sau prin: „şura popei" peste care trece luna…"

Unitatea temperamentală, originalitate de expresie, ştiinţa arhitectonică, observaţie a amănuntului topic, discernământ psihologic — toate la un loc, îi destină operei poetului ardelean un loc propriu în evoluţia poeziei române.

Eugen LOVINESCU, Poezia sămănătoristă*; 1.* Poezia sămănătoristă ardeleană în Istoria literaturii contemporane*, 1900—1997, Bucureşti, Socec, p. 75-81.*

Izbitor de la început în poezia lui O. Goga este tonul profetic, mesianismul. Poetul înalţă „cântarea pătimirii noastre" şi cade în genunchi în faţa lui Dumnezeu:

„Rătăcitor cu ochii tulburi, / Cu trupul istovit de cale, / Eu cad neputincios, stăpâne, / În faţa strălucirii tale.// În drum mi se desfac prăpăstii / şi-n negură se-mbracă zarea, / Eu în genunchi spre tine caut: / Părinte-orânduie-mi cărarea!"

Fără îndoială că „pătimirea" nu-i decât robirea sub unguri, iar mântuirea, unitatea politică a neamului. Dar poetul se ridică cu mult deasupra simplei compoziţii conspirative. Ca la lectura blestemelor şi profeţiilor din Biblie, oricine se simte cutremurat de vestirea unor bucurii şi răzbunări fără nume:

„Din casa voastră, unde-n umbră / Plâng doinele şi râde hora, / Va străluci odată vremii / Norocul nostru-al tuturora… Ci-n pacea obidirii voastre. / Ca-ntr-un întins adânc de mare, / Trăieşte-nfricoşatul vifor / Al vremilor răzbunătoare… // Departe s-a aprins un fulger, / Lovind în creasta ta năpraznic, / şi-n tot hotarul tău mânia / şi-a început păgânul praznic. / E-al răzvrătirii voastre tunet / şi-n neagra ta cutremurare / Atâtea veacuri umilite / Îşi gem strivita răzbunare."

Poetul e un „apostol" cu o aureolă în jurul funţii, care merge să vestească ziua cea mare:

„Din cetăţuia strălucirii / Coboară razele de lună, / Pe-argintul frunţii lui boltite / Din aur împletesc cunună. / — Cuvine-se hirotonirea / Cu harul cerurilor ţie, / Drept vestitorule apostol / Al unei vremi ce va să vie!“

El se prosternă în faţa pădurii divine:

„Când rădăcini, bătrâne codru, / Ajung la sânul tău de tată, / La poarta-mpărăţiei tale / Plec fruntea mea înfierbântată“. […]

Strania convertire a tendinţei naţionale în poezie pură culminează în Noi. […]

Ţara pe care o înfăţişează această poezie are un vădit aer hermetic. E un Purgatoriu în care se petrec evenimentele procesionale, în care lumea jeleşte misterios, împinsă de o putere nerevelabilă, cu sentimentul unei catastrofe universale. De ce cresc aici numai fluturi şi câmpii sunt de inutilă mătase? De ce tot norodul cântă coral? De ce apele au grai? De ce bocesc toţi ca într-un apocalips? Pentru că această tulburătoare ceremonie? Mişcarea poeziei este dantească şi jalea a rămas pură, desfăcută de conţinutul politic. Voluptatea de moarte stăpâneşte pe O. Goga ca pe orice om de societate veche şi îngustă, în care viaţa se măsoară prin morminte:

„De-oi muri la primăvară, / Să mă plângeţi tu şi mama; / Amândouă să mă plângeţi / şi să vă cerniţi năframa. // Nimeni altul nu jelească / Răposata noastră fală, / şi vă rog cu îngroparea / Nu vă faceţi cheltuială… // Să-l chemaţi pe popa Nae / Să-mi citească din scriptură / şi să spună cuvântare; C-am fost om cu-nvăţătură. / Dar că m-am născut, pesemne, / Într-o zodie ciudată, / De m-a bătut nenorocul / De pe lumea asta toată“.

Este aci „nenorocul“ din lirica eminesciană, ideea unui destin ascuns ce conduce firele vieţii. ceea ce pare inadaptare, sentiment de smulgere, e mai mult o frică în faţa soartei înfricoşate şi o dorinţă ca existenţa să se fi desfăşurat după tipicul comun: „De ce m-aţi dus de lângă voi, / De ce m-aţi dus de-acasă? / Să fi rămas fecior la plug, / Să fi rămas la coasă. // Atunci eu nu mai rătăceam / Pe-atâtea căi răzleţe, / şi-aveaţi şi voi în curte-acum / Un stâlp de bătrâneţe. / M-aş fi-nsurat când isprăveam / Cu slujba la-mpăratul, / Mi-ar fi azi casa-n rând cu toţi…/ — Cum m-ar cinsti azi satul“.

În poezia lui Goga dăm de structura poeziei lui Eminescu, dar astfel acoperită încât abia se bagă de seamă. Goga a intuit mai bine decât oricare geniul poetului Doinei *şi a ştiut să-l continue cu materie nouă. Şi Eminescu şi Goga cântă un inefabil de origine metafizică, o jale nemoti-*

vată, de popor străvechi, îmbătrânit în existenţa crudă a vieţii, ajuns la bocetul ritual, transmis fără explicarea sensului. De aceea poezia lui Goga este greu de comentat, fiind cu mult deasupra goalelor cuvinte, de un farmec tot atât de straniu şi zguduitor. După Eminescu şi Macedonski, Goga e întâiul poet mare din epoca modernă, sortit prin simplitatea aparentă a liricii să pătrundă tot mai adânc în sufletul mulţimii, poet naţional totdeodată şi pur ca şi Eminescu.

Cu toate acestea, el nu e străin de simbolismul ce începe să orchestreze în jurul său, pe care ca şi Iosif îl transpune la experienţe sufleteşti rurale. Anxietatea, nostalgia de migraţie, sentimentul de oscilare, condensate în cuvinte simbolice „om fără ţară", „mag", pribeag", sunt în spiritul poeziei noi.

George CĂLINESCU, Octavian Goga*, în* Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Bucureşti, Editura Fundaţiilor, 1991, p. 539, 542.*

În literatura noastră cu numeroase interferenţe ale politicii cu arta, nici un scriitor nu se caracterizează parcă mai bine ca om de acţiune decât Octavian Goga. Într-adevăr, fiecare din culegerile sale de poezii reprezintă câte o etapă dintr-un program de înfăptuiri. Astfel, cu Poezii (Budapesta, 1905), foarte tânărul poet îşi propunea să deştepte interesul intelectualităţii conducătoare din Regat, răscolind suferinţele provinciei robite. Puţine cărţi şi-au realizat cu atâta exactitate menirea: însuşi Titu Maiorescu, aproape retras din mişcarea literară, se face susţinătorul cărţii pentru obţinerea unui premiu academic, derogând pentru prima dată de la severele sale principii estetice, care respingeau nota naţională şi socială. Cântăreţul durerilor Ardealului repurtase din primul ceas o izbândă răsunătoare, care avea să-i netezească etapele succesive ale ascensiunii politice. Cu prilejul recepţiei sale la Academie, întâmpinătorul său, G. Bogdan-Duică denumea acest prim volum de versuri, o monografie a satului ardelenesc; norocosul termen se regăseşte în notele autobiografice, rostite de poet în faţa Seminarului de literatură al dlui prof. D. Caracostea. Era de bună seamă o galerie de portrete, în care dascălul, dăscăliţa, lăutarul şi alte figuri se proiectau luminos, accentuând însă fundalul întunecat al clăcaşilor, spre a stârni adeziunea pentru suferinţele milenare ale ţărănimii ardelene. A doua culegere, Ne cheamă pământul (1909), urmăreşte aceeaşi voinţă programatică, în tonuri tot aşa de sumbre şi cu un patetism de aceeaşi intensitate. Octavian Goga intrase în conştiinţa publică, pentru

care chestiunea românilor de peste munţi nu era o problemă de actualitate, ca poet al iredentismului. Evenimentele ce aveau să se grăbească găseau sentimentul obştesc în mare măsură modificat prin apelul mesajului său răsunător. Din umbra zidurilor este cartea de popas între cele două trâmbiţări repetate şi evenimentele războinice. Exponentul social al ţărănimii îşi păstra crezul, în vigurosul imn Carmen laboris, de uneori gnomică factură: „E răzimată lumea toată / Pe palme aspre de plugari!" [...]

Poezia sa, chiar şi când îşi scade temperatura profetică, după Poezii şi Ne cheamă pământul, nu încetează de a-şi uita rostul public: ea este rând pe rând un apel sau o mustrare. Ca o prelungire firească a Cântecelor fără ţară urmează poeziile de război şi pribegie, până la biruinţa finală. Dramaticii ani 1917 şi 1918 i-au inspirat poeziile grupate în ciclul Război, unde şi-ar fi găsit locul mai nimerit şi Cântecul cămăşii, monolog al unei cămăşi ţărăneşti, care a dat „asalt, în câmp la Mărăşeşti". În poet răsuna mila pentru invalizi (Vorbesc tăcerile, Vae surdis) şi pentru cei morţi în luptă, ale căror morminte, movile la tot pasul, au schimbat faţa netedă a şesurilor (De profundis). E în această din urmă poezie ca un ecou din cadenţa amplă şi aspră a Clăcaşilor, din suflul ei retoric:

„Sunt morţii noştri încleştaţi sub glie, / Nenumărate trupuri zdrenţuite / De fier şi plumb, de-a cailor copite / În furtunoasa luptelor năvală. / Sunt cei căzuţi în clipa triumfală, / Biruitorii câmpului de plângeri. / Care murind zâmbeau în agonie; / Sunt măcinişul negrelor înfrângeri, / Bieţi mucenici ce-n hora de obuze / Cu pieptul gol au vrut să-nfrunte valul / şi-au fost striviţi cu blestemul pe buze; / Sunt umbrele ce-au azvârlit spitalul / Din patul lui sub huma milostivă, / Ologi şi ciungi muşcaţi de mitralieră / Cu chipuri reci şi strâmbe de durere. / Sunt gloata tristă, morţii fără lupte / Cei îngheţaţi de frig în straie rupte, / Cei oropsiţi de foame şi de boală... /Toţi înfrăţiţi în neorânduială; / I-acopere pământul deopotrivă".

Nota socială nu lipseşte în acelaşi ciclu, amintindu-se de „prostimea" săracă, păzitoare de moşie, pe care se sprijină „boierii" (Poveste veche).

Profetismul se manifestă de asemenea, vestind întregirea după pacea de la Bucureşti (Ceahlăul).

În astfel de împrejurări, cântăreţul are o misiune, el este „al tuturora" şi nu-şi simte disponibilitatea de iubire (Afară trece moartea).

Acestui grup interesant, de prea rare poeme de război, i se alătură ciclul În sat, reamintind pe poetul social. Ca şi cimitirile de război, din De

profundis, care adăpostesc în măruntaiele lor vulcani, şi ţintirimul din satul natal e un relicvar de revolte aţipite, dar nestinse: „În ţintirim dorm munţi de lavă / Închişi sub lespezi de mormânt. / Un cuib de ură şi otravă / E-n orice bulgăr de pământ. / ţărâna tremură şi-nvie, / Căci fiecare fir de lut / Dospeşte-n el o vijelie / Din câte-n suflete-au bătut. / Sunt morţii care se strecoară / şi prin unghere ţin sobor. / Grozavă oaste de schelete, / Nebiruiţi rătăcitori, / Ei sfânta răzbunării sete / şi-o-mpart în drum la trecători. // În ţintirim în nopţi albastre / Când stelele pe cer s-aprind, / Răsună plânsetele noastre / şi zarea-ntreagă o cuprind. / Înfiorată lumea geme, / De bocet jalnic de femei, / Ce spun din gura lor blesteme / Când duc la groapă ghiocei…“ (În ţintirim)

Se desluşeşte lesne, în asemenea caracteristice versuri, permanenţa vinei sociale. Ba chiar, întrebarea ce se iscă este dacă nu cumva inspiraţia socială precumpăneşte pe cea naţională. Fără să încercăm a dezlega problema, ne mulţumim să relevăm statornicia puternicului filon social, care străbate până în ultimele compuneri ale poetului.

Însăşi poetica se pare a respinge sensul gratuit al artei. În acest sens vorbeşte tâlcuitoarea poemă cu titlul Poetul, care în câteva versuri de leitmotiv, defineşte prin eliminare: „El nu-i canar de colivie / Nici câine paznic de ogradă, / Nici cal de ham, bun de corvoadă, / Nici vultur de menajerie…“

Ce este, aşadar, poetul? El are menirea poruncitoare să scuture „lanţurile robiei“.

Destinul său poetic, îndeosebi, a stat sub semnul misionarismului: „Am fost logodnicul durerii, / Cobzarul cu aceleaşi strune, / Ce-şi ţese cântecu-nvierii / Din stihuri de îngropăciune. // În noaptea mea înfiorată / Drumeţ îndrăgostit de soare, / Am fost o hartă spânzurată / Pe-o straşină de închisoare. // Zidit din lacrimi şi dezastre, // Eu am vestit o lume nouă, // Voi mi-aţi dat vaierele voastre, / Eu v-am dat inima mea vouă. // În zile lungi de pribegie / Biet rob lovit de biciul urii, / Eu am purtat de-o veşnicie / Prea mult blestem în cerul gurii. // Mirarea deci să nu vă prindă, / Că azi sub tâmpla mea căruntă / Nu e nici zumzet de colindă, / Nu sunt nici chiote de nuntă.“ (Am fost…)

Exponent al simţirii colective, depozitar al revendicărilor de clasă, vestitor de „lume nouă“, poetului îi sunt interzise bucuriile personale.

Aceeaşi mărturie o întâlnim şi în poezia În mine câteodată: „În mine câteodată eu simt: se face noapte, / Din netrăite vremuri vin neguri să mă

prindă, / Strigări necunoscute şi cântece şi şoapte / La casa mea colindă. // În mine câteodată ţărani cu zeghea sură / şi glume şi ispite şi tot ce ştie satul / S-amestecă de-a valma roind în bătătură / şi vin să-şi ţină sfatul. // În mine câteodată grea liniştea se lasă. / Miroase-a izmă creaţă şi-a flori de iasomie / În vreme ce un popă cu barba cuvioasă / Slujeşte-o liturghie.“

Din aceste două poezii, care luminează dealtfel întreaga sa producţie lirică, se vede în ce măsură cântăreţul Ardealului era conştient de misiunea sa socială. Ea nu avea să se încheie cu împlinirile naţionale, deoarece în esenţa profetismului stă un sâmbure de permanentă nemulţumire, faţă de datele realităţii. Ca un alt document moral al acestei insatisfacţii, se cuvine citată în întregime poema Profetul. [...]

Cu volumul Din larg, se reconstituie fizionomia morală a lui Octavian Goga, în trăsăturile esenţiale, verificându-se portretul clocotitorului poet al Ardealului, care are capitolul său în istoria literaturii noastre.

Şerban CIOCULESCU, Octavian Goga*: „Din larg“.* Poeme postume*, în vol.* Aspecte lirice contemporane*, B., Casa Şcoalelor, 1942, p. 144—145.*

Fenomenul ciudat, însă, care se petrece cu Octavian Goga este că la el căutările, şi nu prea rodnice, încep cu volumele următoare: Ne cheamă pământul, Din umbra zidurilor, Cântece fără ţară, Din larg. *Între aceste volume întâiul se înalţă ca o coloană de marmoră printre pereţi de chirpici cu pretenţii de palat. Ai impresia că poetul s-a pierdut pe sine şi se caută, revenind mereu asupra aceloraşi teme, fără prospeţimea iniţială, sau atacând altele, fără elanul şi vigoarea din primii ani de creaţie. Se simte oboseala, dezrădăcinarea, epuizarea, dorinţa nerealizată de a fi „modern“, urmată de o decepţie ce sporeşte, în versurile sale. Îndepărtarea de leagănul primelor poezii în care satul şi oamenii din el deveniseră simbolul Ardealului robit, ţărănimii jefuite, tulbură izvorul inspiraţiei. De fapt nu este, însă, vorba numai de o îndepărtare fizică, prin plecarea în străinătate, apoi în România, ci de o înstrăinare sufletească. Elementul greu al poeziei lui Goga, răzvrătirea socială, cade la fund şi iese la suprafaţă tot mai mult aspectul ei naţionalist, îngustându-i dimensiunile umanitare. Începe să vorbească de „lifte“, xenofobia luând locul revoltei împotriva asupririi celor trudiţi. [...]*

Trecând Carpaţii, în preajma primului război mondial, în România, după ce fusese la un moment dat arestat de unguri şi vizitat la închisoare

de Caragiale, Goga face puternic simţită în poezie atitudinea sa naţionalistă, uitând tot mai mult de răzvrătirea socială, şi duce o vie agitaţie pentru ieşirea din neutralitate a monarhiei şi atacarea Austro-Ungariei, cu vechea idee, bineînţeles, de a vedea odată Ardealul eliberat. Tocmai în această epocă începe mai serios divorţul între poet şi politician în detrimentul celui dintâi.

Lira sa, în epoca dintre cele două războaie, sună mai rar, totuşi câteodată cu vibrante accente omeneşti ca acestea din 1918: „…nu sunt vorbentraripate / Să spuie-al inimii îndemn, / Cum strigă braţele trunchiate, / Cum plâng picioarele de lemn.“

Se pare însă că „visul împlinit“, unirea Transilvaniei cu România veche, a lăsat pe poet pustiu, de vocaţie poetică în continuare, deşi nu încetează să scrie, cum dovedeşte ultimul său volum Din larg şi postumele sale. […]

Poate unele aspecte ale poeziei sale vor apărea vetuste, cum este un anumit ton bisericesc formal, deşi arhaismele au un osebit farmec în poezia sa. De asemenea s-ar putea ca retorismul său să pară, parţial, neconform cu gustul multor cititori. Apoi mai există la Goga o tendinţă de folosire exagerată de concepte neintuitive precum şi de comparaţii ale concretului cu ceva abstract. Nici prea frecventele întoarceri la tema copilăriei şi a satului în chip manierist nu sunt întotdeauna atrăgătoare la el, ca să nu mai vorbim de unele ieşiri rasiste sau şovine ale lui. Dar pe lângă toate acestea şi deasupra tuturor deficienţelor sale, poezia sa reflectă pregnant şi strălucitor o epocă din viaţa poporului nostru, îndeosebi înaintea primului război mondial, cu tot ce are ea şi perisabil şi pereniu. Satul, busuiocul de sub grindă, feciorii care vin din cătănie, muşcata şi trandafirii din fereastră, tradiţiile de luptă populară, dragostea simplă şi idilică, lăutarul, cântecele, durerea unui popor ce aşteaptă o dreaptă sărbătoare, înfricoşata răzbunare, toate acestea Goga le-a ţesut în cântece nepieritoare, într-o atmosferă suplă şi lapidară întâlnită numai la marii maeştri ai versului nostru sau în cântecul poporului. Versuri cum sunt acestea din Oltul durează peste generaţii, stârnind o legitimă mândrie şi satisfacţie în cititor, prin concentrare şi plasticitate. […]

Nu este câtuşi de puţin de mirare că foarte multe din poeziile lui Goga au devenit cântece populare, cunoscute în toată ţara. Căci, într-adevăr, în poezia lui Goga s-a strâns durerea unui neam, căreia el i-a dat glasul cântecului.

Este indiscutabil că fără poezia lui Goga literatura noastră ar fi văduvită de mari frumuseţi.

Mihai BENIUC, Octavian Goga, poetul, *din Prefaţă la vol.* Octavian Goga, *Versuri, Bucureşti, Editura pentru literatură şi artă, 1957, p. 13—21.*

În cadrul dezvoltării poeziei româneşti, Goga este cel mai autentic continuator al lui Eminescu, nu în sensul imitaţiei epigonice, de felul celei a lui Vlahuţă şi a altora din jurul său, ci în înţelesul profund al cuvântului. Prin excelenţă liric, Goga este, ca şi Eminescu, un exponent al poporului. Ceea ce l-ar deosebi de înaintaşul său ilustru ar fi mesianismul mai accentuat, mai vizibil în expresie, tendinţa de a striga ca un profet durerile celor de peste munţi. [...] Plecând de la Eminescu, Goga a intuit mai mult decât oricare altul valoarea poetică a „doinei“, a cântecului de jale, murmurat ca pentru sine însuşi, dar cu atât mai emoţionant, mai convingător, mai omenesc.

Ion ROTARU, Noi*, din vol.* Analize literare şi stilistice*, Editura didactică şi pedagogică, B., 1967, p. 86-88.*

După Eminescu, pe alte coordonate decât Coşbuc şi Macedonski, Octavian Goga a fost cel care a deschis porţi noi, nebănuite, în climatul liricii româneşti. El a adus nu numai un suflu nou, de nobilă esenţă patriotică şi socială, ci şi o artă proprie, cu calităţi de netă superioritate faţă de cea a contemporanilor lui. Octavian Goga este deţinătorul unei deosebite puteri de exprimare poetică, având darul de a evoca pregnant şi plastic, prin imagini, stări afective, idei şi realităţi concrete. El are respiraţia largă, sufletul tumultuos, scrutează viaţa şi lumea la dimensiuni macrocosmice. [...]

În poezia lui Octavian Goga, elementele din natură au o prezenţă continuă, se integrează desăvârşit în ansamblul imaginilor. Metaforele şi comparaţiile construite cu elementele naturii n-au nimic artificios. Elementele din natură servesc creării atmosferei şi, mai ales, luate ca simboluri, sugerează, concretizează şi lărgesc semnificaţiile versurilor. [...]

Puterea de emoţionare a poeziilor lui Octavian Gogaa izvorăşte şi din modul specific de distribuire a ideilor şi sentimentelor în strofe. Acestea urmează o linie ascendentă, sunt dezvoltate treptat, culminând în strofa finală. În unele poezii, dealtfel destul de numeroase, Goga îşi înstrunează lira discret, în strofa iniţială, cântecul său amplificându-se gradat în strofele următoare, în cea ultimă răsunând deodată lovitura de timpan încadrată în acordurile maiestoase ale unui final orchestral impunător. Pornind iniţial discret, poetul operează cu elemente care nu servesc decât creării atmosferei, pregătind astfel pe cititor să se pătrundă mai adânc de vibraţia ideii esenţiale a poeziei respective, afirmată cu plenitudine în strofa ultimă. În poezia Pe-nserate, de pildă, primele patru strofe conţin

un pastel al înserării un sat, peisajul descris fiind străbătut de un tainic fior al întristării. Strofa a cincea şi ultima aduce însă deznodământul acestei linişti apăsătoare: "Domol purcede glas de schijă / De la clopotniţa din deal, — / Să povestească lumii jalea / Înstrăinatului Ardeal."

Ideea poetică este concentrată alteori chiar într-un singur vers, final. În poezia Oltul, ultimul vers. „Să ne mutăm în altă ţară" luminează deodată, pregnant, tot colocviul poetului cu râul.

Concentrarea ideii poetice în strofa finală ţine de laboratorul intim de creaţie al poetului. Octavian Goga scria uneori ultima strofă a unei poezii şi în funcţie de aceasta dezvolta artistic ideile sale în celelalte strofe. Un prieten apropiat al lui Goga notează că „cea dintâi strofă care era aşternută pe hârtie de regulă era cea din urmă" şi că poetul le scria apoi pe celelalte „care întregeau şi ilustrau ideea cuprinsă în strofa ultimă"[1] ([1] Octavian C. Tăslăuanu, Amintiri de la „Luceafărul", p. 40-41).

Octavian Goga operează cu o sumă de elemente lexicale pe care le ia ca simboluri în toată poezia sa. Atitudinea fundamentală a sa e aceea a poetului care e copleşit de jalea unei lumi, care trăieşte durerea şi zbuciumul mulţimii şi care năzuieşte către o viaţă echitabilă de dreptate şi libertate. Cristalizarea lirică a acestei atitudini se realizează prin cuvinte, expresii şi imagini cu valoare de simbol, printr-un stil figurat. Astfel, poetul este drumeţ „cu ochii tulburi", patima îl „sugrumă", în drumul lui „se desfac prăpăstii", zarea „în negură se-mbracă", inima şi ochii aşteaptă „cântecul şi lumina", în vifor „urlă şi gem" toate „robiile de veacuri", lumea să fie străbătută de „zvonul firii-ndrăgostite", pe fruntea poetului să se aşeze „o rază" de soare.

Ca poet al satului, al suferinţei ţărănimii, Goga îşi extrage materialul lexical al stilului său din vorbirea curentă în această lume. Versurile sunt alcătuite din cuvinte elementare, comune, pe care le toarnă însă în imagini de mare profunzime lirică, cum reiese din citatele cu care am încercat până acum să definim poezia lui Goga. Transpunerea lectorului în mediul ardelenesc, căci Octavian Goga este în primul rând un poet al Ardealului, se realizează, sub raport lexical, prin câteva provincialisme presărate echilibrat şi armonios în cuprinsul poeziilor, ca: frăgar, podmol, făgădău etc.

Poet de largă expresivitate, înzestrat cu un autentic talent de evocare şi sugerare, Octavian Goga reuşeşte ca, prin lexic, să reînvie vremile de odinioară în poeziile cu conţinut adecvat, să imprime versurilor un iz arhaic, de cronică. Astfel, clipele noastre de slavă dorm „pe veci cetluite în

marmoră rece", în Moldova, unde sunt îngropaţi „viteji pârcălabi" şi „prea cinstiţi vornici" de-ai lui Ştefan cel Mare, „statornici în cinstea de lege şi ţară"; Ştefan Voievod a scris: „strălucirea norodului" cu sânge duşman. În poezia De demult… termenii epistolari, cu care cei „patru juzi din patru sate" se adresau împăratului, sânt transpuşi cu fineţe şi cu iscusinţă: „ — Patru juzi din patru sate, de la Murăş mai de vale, / Cu supunere se-nclină astăzi Înălţimii tale, / Luminate împărate! — Scriem carte cu-ntristare, / Ne-au luat păşuna domnii, fără lege şi-ntrebare… / Semne-avem, şi-n miezuine le-au fost pus de mult bătrânii / De pe când în ţara asta numai noi eram stăpânii… // Nu mai sunt acum pe câmpuri, toate le-a sfărmat duşmanul / Şi pe Ionuţ al Floarii ni l-au prăpădit, sărmanul".

În prima perioadă a activităţii sale creatoare, Octavian Goga avea o aversiune mărturisită public faţă de neologisme, simţindu-se respectiv numai la modurile de exprimare ale limbii simple, populare, pe care o cultiva cu atenţie, ridicând-o la treapta artistică. În partea a doua a activităţii sale, îndeosebi în Cântece fără ţară, poetul deschide anumite portiţe neologismelor. La dimensiunile operei lui Octavian Goga acestea rămân însă cantitate neglijabilă, pierzându-se sub farmecul şi bogăţia stilului hrănit cu seva limbii populare.

Poezia lui Octavian Goga este o mărturie emoţionantă a suferinţelor poporului nostru în trecutele vremuri. În inima poetului şi-au aflat ecoul jalea celor oprimaţi, durerea truditorilor pământului apăsaţi de forţa puţinilor stăpâni. Octavian Goga a cântat pătimirea acestora, năzuind către o lume nouă, către o lume de senin şi bucurie, cum se destăinuie, spre sfârşitul vieţii sale, într-un moment de dreaptă reculegere: „Zidit din lacrimi şi dezastre / Eu am vestit o lume nouă, / Voi mi-aţi dat vaierele voastre, Eu v-am dat inima mea vouă."

În cadrul literaturii noastre, poezia lui Octavian Goga se apropie de zona înaltă în care domină, unice, peste vreme, culmile eminesciene.

Teodor VÂRGOLICI, Octavian Goga: Arta poetică *în vol.* Retrospective literare*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1969, p. 236-250.*

Vatra milenară, satul din Poezii e o sinteză a satului transilvănean sub dominaţie străină, la confluenţa secolului trecut cu secolul al douăzecilea. Nu reprezentarea plastică, ci viaţa morală, cu impulsuri specifice, îi dă substanţă. Nu e satul lui Blaga, căzut în încremenire ireală, sursă de mituri.

La Goga satul apare ca succesiune concretă pe fundalul unei existenţe tragice. Viziunea fiind istorică şi etică, generaţiile contemporane ţintesc, toate, spre idealul de libertate şi demnitate naţională. [...]

Herald şi profet, însă la nivelul marii arte, era normal ca mijloacele poeziei lui să fie ale unui rapsod cu fraza limpede, potenţând prin repetiţie adevăruri evidente, văzând ţăranul într-un „amestec de observaţie realistă şi de protecţie simbolică„ (E. Lovinescu).Identificându-se până la extrema limită cu destinul celor „osândiţi să plângă şi să tacă“, verbul cu rezonanţe de bronz comunică direct, narativ, drama mulţimilor: „Sunt cântăreţul celor fără nume“ (O rază). Ideea logică trage după sine, afectiv, adeziunea inimii, într-un acord desăvârşit. Jalea din magistrala confesiune patetică Noi emană polifonic din toate zările arcului carpatin, din mii de glasuri, într-o imensă mişcare corală. Este esenţa unei multitudini de conştiinţe ce se exprimă în unitatea unui eveniment. Ca în tragedia antică, pe fundalul murmurat al Corului pare a se distinge Anti-Corul, fiecare propoziţie fiind scandată, simbolic parcă, de alt recitator. Element-cheie, tristeţea face legătura cu „moşii şi părinţii“, pauzele dintre propoziţii având o savantă vibraţie psihologică. [...]

Lângă umărul lui Goga stă efigia lui Dante. Evident, jalea fiind a mediului, ne-am înşela văzând în poetul „pătimirii“ o structură elegiacă. Goga-militantul poartă armură. Însistând în descripţia tragicului colectiv, scopul e redresarea etică. Ugo Foscolo, poet al Risorgimentului, chema la bravură, trimiţând pe contemporani să cerceteze mormintele umbrite de chiparoşi; gloriile Italiei ofereau o perpetuă lecţie de comportament. Tulburătorul lamento transilvan al lui Goga presupune la celălalt pol energie comprimată, gata să erupă. Rapsodul îşi compune un limbaj profetic, când luminos, când încercat de lavă, degajând din marea durere semnele viitorului. Tehnica potenţării prin repetiţie merge la ţintă, furtuna, fulgerele, viforul fiindu-i necesare ca unui Jupiter tonans.[...]

Folclorul dirijează spre atitudini caracteristice. Transfigurat, Lăutarul pune în mişcare, precum vrăjitorul din poveste, întregul cadru, „Din jalea pribeagă a strunelor tale / Măreaţă cântare de nuntă“. Încep „să freamăte brazii“. La marginea codrului („stăpâne codru“, „crai bătrân“), aşteaptă oameni ai faptei: Oltul e asociat oprimaţilor, confident şi răzbunător. „Încins cu lanţuri“ de-mpăratul, iată-l de veacuri simbolizând: „Durerea unui neam, ce-aşteaptă, / De mult o dreaptă sărbătoare“. Analogia con-

tinuă vizionar: „Ca unda ta strivită, gemem / şi noi, tovarăşii tăi buni, / Dar de ne-om prăpădi cu toţii / Tu, Oltule, să ne răzbuni!“

Ideea răzbunării este un fel de leit-motiv: codrul, apele vor dezlănţui forţe irezistibile, mânia latentă va exploda. în vânzoleala codrului cuprins de furtună: „Atâtea veacuri umilite / Îşi gem strivita răzbunare“ (În codru). Ascultând „pătimiri“ felurite: „Aprinşi feciorii strâng prăseaua / Cuţitului din cingătoare“ (Apostolul).

Când scrie la persoana întâi, Goga e altul, blestemând „oraşul înnegrit de fumuri“, servituţile vieţii moderne în ansamblu. Sentimentul dezrădăcinării, exploatat de sămănătorişti, ia proporţii: „De ce m-aţi dus de lângă voi?“ — iată întrebarea-sinteză (Bătrâni). Regretul implică „dorinţa“ de a reveni între rurali, „ca om de omenie“, deziderat imposibil: „Că s-a schimbat atât de-atunci“ (Reîntors). Totul e trist. Simbolizată prin „grădina pustie“, dezolarea muşcă sufletul „bolnăvit de doruri multe“ (Singur). Melancolia autumnală nu omite pe nimeni: „Ni s-aseamănă povestea, / Pui golaş de ciocârlie“ (Toamna).

Însă dincolo de zboruri joase, primul volum include tot ce e mare în Goga.

Constantin CIOPRAGA, Octavian Goga *în vol.* Literatura română între 1900-1918*, Iaşi, Editura Junimea, 1970, p. 220—228.*

Sfătuitori şi îndrumători ai ţăranilor, intelectualii satelor erau şi în concepţia semănărotistă. Deosebirea stă în aceea că, pe când semănătorismul exclude din propaganda culturală elementul subversiv, în literatura lui Goga (poezie şi publicistică) e folosit cu stăruinţă (subtextual sau făţiş) tocmai acest element. Poporanismul funciar al poetului Clacaşilor tinde, precum se vede, să iasă din propriile margini, evoluând spre un vizionarism utopic punctat de anumite note de anarhism. În concepţia semănătoristă, difuzarea „culturii“ în popor avea rolul de a linişti mulţimile nemulţumite, de a le ţine în frâu. Goga visa, dimpotrivă, „vifore“ înfricoşate, dezlănţuiri răzbunătoare. Un rol mobilizator, declanşator de cutremure, încredinţează poetul şi lăutarului. Ascultându-l pe moşneagul ce „dezgroapă cu mâinile-n tremur“, din strune, „comoara veche de jale“, ţăranii sunt cuprinşi de elanuri; incendiate, sufletele lor năzuiesc la transformări uriaşe. Proiectând spectacolul urmărilor posibile ale acestei înflăcărări într-un viitor pe care pare a-l socoti nu prea îndepărtat, poetul prevesteşte răscoale: „Pe când vor începe să freamăte

brazii, / Gătindu-şi cetatea măiastră, / Şi focuri pe creste pe rând rumeni-vor / A bolţii năframă albastră…“.

Iată cum, prin conţinutul poeziilor sale de inspiraţie rurală, Goga se situează la polul opus literaturii idilizante, promovată de semănătorism, depăşind în acelaşi timp, şi poziţiile poporaniste de pe care milita în publicistică. Uneori, abordând teme frecvente în poezia de orientare semănătoristă, Goga le tratează altfel, descifrează în anumite scene rurale cu totul alte sensuri decât poeţii idilizanţi. Sărbătoarea Paştelui, de pildă, nu este pentru poet un motiv de extaziere în faţa costumelor şi pomilor în floare; cea mai mare sărbătoare creştinească îi inspiră stihuri de atitudine civică. Adresându-se celor care prăznuiesc învierea, poetul le vorbeşte, în E sărbătoare, despre truda, despre chinul lor; „…Voi toţi care suferiţi şi plângeţi sub larga-ntindere albastră / Veniţi, veniţi că va să fie curând împărăţia voastră! // Veniţi voi, obidiţii lumii cu buzele înfrigurate, / Voi chinuiţii de arsura unei tăceri îndelungate; // Voi osteniţi fără nădejde, voi slujitorii fără plată, / Voi căror vremea v-a dat veşnic numai porunca blestemată; / Voi ce muncirăţi pentru alţii, trudind cu mâinile-amândouă. / Veniţi, căci zvonul meu acuma vesteşte învierea vouă!“

Chiar atunci când — în singura poezie publicată în „Semănătorul“: Cântăreţilor de la oraş — îşi cheamă confraţii să părăsească lumea urbană (lume mohorâtă, bolnavă, în viziunea lui, ca şi în aceea a semănătoriştilor şi poporaniştilor) şi să se îndrepte spre sat, chiar când opune artificial satul oraşului, apropiindu-se prin aceasta de semănătorism şi poporanism, Goga îl zugrăveşte altfel decât apare în cromolitografiile semănătoriste. Poezia debutează cu o succintă descriere intens colorată afectiv, a oraşului, văzut ca o necropolă: „Voi n-aveţi flori, nici cântece, nici fluturi, / Căci soarele în ţara voastră moare; / Voi în zadar cerşiţi acolo-n umbră, / Din cerul sfânt o rază să coboare. // E frig la voi şi-i moartă strălucirea / Cetăţilor cu turnul de aramă, / Bieţi cântăreţi cu aripile frânte: / În alte zări cuvântul meu vă cheamă...“ „Aceste „alte zări“ sunt zările satului. Satul îi inspiră poetului o viziune dinamică, evocarea priveliştilor rurale implicând un îndemn la o poezie majoră, la atitudini virile în faţa realităţii: / „Din freamătul dumbrăvii-nlăcrimate, / Din argintatul tort al lunii pline, / Din şopotul izvoarelor de munte, / Să împletim noi cântece senine. // Iar trăznetul ce înfioară bolta, / Când fulgere potrivnice se-ncaier, / Şi mugetul înfricoşat al apei / Să ferece al strunei voastre vaier.“

Nici Cântăreţilor de la oraş — cu toate că exprimă un punct de vedere limitat — nu este un îndemn la contemplaţie, la extaz în faţa lumii, chipurile, fericite a satului, ci un îndemn la vigoare, la o poezie combativă.

În Transilvania, lupta socială a maselor populare româneşti asuprite se împletea indisolubil cu cea naţională. Aspiraţiile la eliberare naţională şi dreptate socială ale maselor apar şi în poezia lui Goga ca un tot, ca o expresie a unui aceluiaşi „vis neîmplinit“, transmis din generaţie în generaţie, înlăcrimat. [...]

Ardealul lui Goga era, cum vedem, o ţară a durerii, a jelii, mai exact, în cuprinsul căreia soarele e „mai aprins“, deoarece „pe plaiurile noastre nu pentru noi răsare“. Confiscat, până şi el, de „stăpânul vitreg“, soarele nu luminează pentru cei ce locuiesc şi muncesc de la începutul lumii pământul traversat de Mureş şi Crişuri. Fluturi sunt în această ţară „mai sfioşi“, hora „mai domoală“, desişurile codrilor, apele „povestesc de jale“, „roua de pe trandafiri e lacrimi de-ale noastre“, „Oltul, biet bătrânul“, e din „lacrimi împletit“. Totul în acest tărâm plânge: „La noi nevestele, plângând, / Sporesc pe fus fuiorul / Şi-mbrăţişându-şi jalea plâng / Şi tata şi feciorul. //...Cântecele noastre plâng / În ochii tuturora“.

Inimile stăpânilor încătuşaţi ai „codrilor de brad“, ai „câmpiilor de mătasă“, sunt înfiorate de mii de ani de „un vis neîmplinit“: „Avem un vis neîmplinit. / Copil al suferinţii, — / De jalea lui ne-au răposat / Şi moşii şi părinţii...“

Unică avere, visul acesta trece din generaţie în generaţie, aşezat în nimburi de lacrimi, ca o icoană sfântă: „Din vremi uitate, de demult, / Gemând în grele patimi, / Deşertăciunea unui vis / Noi o stropim cu lacrimi...“

Ardealul lui Goga e un tărâm mitic, asemănător cu Moldova lui Cantemir şi a lui Sadoveanu, cu Dacia mirifică a lui Eminescu, fiind însă o ţară încătuşată, un eden captiv. [...] În viziunea lui Goga, poporul român oprimat din Transilvania devine un exponent al umanităţii suferitoare, erou de tragedie, jalea lui capătă dimensiuni metafizice. Poetul extrage ceea ce e mai adânc şi universal în suferinţă şi uneşte această esenţă a durerii cu credinţa în izbăvire. Poezia lui Goga nu este o plângere adresată cuiva, nu e o poezie revendicativă — precum, de pildă, Noi vrem *pământ! — ,ci o jeluire sfâşietoare şi calmă, stăpânită, în faţa lumii întregi, în faţa universului. Asemenea poetului popular, care n-are cui îşi destăinui jalea (“jelui-m-aş şi n-am cui“), autorul* Plugarilor *se jeluieşte codrilor, stelelor eterne. [...]*

Goga a înălţat durerea milenară a poporului român — altădată subjugat — în empireul artei nepieritoare. De la Mureş şi Olt, de pe cele trei Crişuri, poetul pătimirii ardelene vorbeşte nu doar întregii sale naţiuni, ci umanităţii — în eternitate.

[...] În viziunea lui Goga, poporul român oprimat din Transilvania devine un exponent al umanităţii suferitoare, erou de tragedie, jalea lui capătă dimensiuni metafizice. Poetul extrage ceea ce e mai adânc şi universal în suferinţă şi uneşte această esenţă a durerii cu credinţa în izbăvire. Poezia lui Goga nu este o plângere adresată cuiva, nu e o poezie revendicativă — precum, de pildă, Noi vrem pământ! — ,ci o jeluire sfâşietoare şi calmă, stăpânită, în faţa lumii întregi, în faţa universului. Asemenea poetului popular, care n-are cui îşi destăinui jalea („jelui-m-aş şi n-am cui“), autorul Plugarilor se jeluieşte codrilor, stelelor eterne. [...]

Goga a înălţat durerea milenară a poporului român — altădată subjugat — în empireul artei nepieritoare. De la Mureş şi Olt, de pe cele trei Crişuri, poetul pătimirii ardelene vorbeşte nu doar întregii sale naţiuni, ci umanităţii — în eternitate.

Dumitru MICU, Octavian Goga *în vol.* Început de secol. 1900—1916. Curente şi scriitori*, B., Editura Minerva, 1970, p. 263—264, 272—274.*

Poezia lui O. Goga aducea în contextul lirismului contemporan o mutaţie de substanţă, un timbru unic, inconfundabil, profund original. O. Goga reprezintă pentru poezia românească, şi mai ales pentru cea transilvăneană, momentul depăşirii impasului epigonic post-eminescian şi o nouă ridicare a liricii româneşti la condiţia sa majoră, superioară, printr-o redimensionare şi organizare a spaţiului poetic autohton. Raportul dintre tradiţie şi inovaţie este folosit într-un chip cuprinzător de original şi adeseori cu o materie poetică nouă, ceea ce-i permite să topească într-o alchimie proprie şi limbajul cărţilor vechi, populare şi religioase, şi experienţa eminesciană, şi tradiţia locală ardelenească, patriotică şi realist-populară prin excelenţă. Stăruind în direcţia cântecului liric de cea mai autentică factură eminesciană (vezi ciclurile intitulate Cântece), O. Goga şi-a dat în mod conştient seama că nu va putea să aibă sorţi de izbândă în această direcţie, decât dacă va asocia melancoliei cutremurătoare a doinei accentele viforoase şi vaticinare ale durerii unui popor asuprit. Elegia erotică eminesciană e convertită astfel în elegie socială şi naţională. Acesta este sensul noii mutaţii făurite de Goga în li-

rismul naţional. Până la el poezia patriotică cunoscuse câteva etape remarcabile de înflorire, dar la sfârşitul secolului al XIX-lea, mai ales în Transilvania, ea căzuse în desuetudine şi convenţionalism, slujită fiind de poeţi tot mai lipsiţi de har. Îi lipsea sinceritatea, adâncimea interioară. Această revitalizare a genului va fi opera lui Goga. Dinspre exterior, accentul se deplasează în mod vizibil spre interior. Poezia obiectivă, epicistă şi baladescă a lui Coşbuc şi Iosif, devine fundamental subiectivă, lirică, o autoconfesiune tragică. Venind „de departe", fiind mesagera unui timp zbuciumat, a unei istorii tumultuoase, bogate în experienţe fundamentale, dureroase, poezia lui Goga închidea în ea un întreg trecut de vexaţii şi asupriri, trecut care se cerea răzbunat, îndreptat. Ea va deveni prin urmare mesianică şi protestatară, confesivă şi elegiacă. Aplecată asupra propriului său discurs, poezia lui Goga tinde să fie nu o frântură din plânsul celor mulţi, ci chiar plânsul însuşi, bocetul sfâşietor şi deznădăjduit al întregii umanităţi îndoliate. Eu devine astfel noi, iar propria confesiune, mărturia tragică a unei întregi colectivităţi, a unui întreg popor. De unde şi popularitatea de care s-a bucurat încă de la început poezia sa în rândul cititorilor, de unde poziţia sa privilegiată în literatura română. [...]

Într-adevăr, farmecul poeziei lui Goga provine în mare parte din acest caracter ritualic, din acest fond existenţial de o gravitate extremă, pe care poetul îl scoate în lumină în momentele sale cheie, şi în care fiecare gest capătă o simbolistică aparte, cu accente de gravă ceremonie. Întreaga viaţă a neamului se află plasată sub o zodie a „nenorocului", a unei sorţi damnate, blestemate. Contrastul dintre frumuseţile firii, hărnicia şi însuşirile psihice şi morale ale acestui popor, pe de o parte, şi între viaţa tristă şi împilată pe care e silit s-o ducă, pe de altă parte, transpune, într-un plan ireal, fabulos, un conflict social şi naţional precis, rezumând o stare obiectivă — istoria dramatică a unui neam. Poezia devine astfel supapa prin care se varsă plânsul său interior, deznădejdea sa organică, jalea şi bocetul sufletului său ultragiat. „Lumea" lui O. Goga este una nostalgică, un regret după un ce apus, pe care n-a reuşit să-l trăiască nici el şi nici cei dinaintea lui, din moşi-strămoşi. În tăria şi credinţa urmăririi acestui vis, în capacitatea lui obsesională, în neliniştea şi febra acestei căutări stă întreaga fascinaţie a poeziei lui Goga, modernismul său plurivalent... Susurând interior într-un plâns continuu, obsesia lacrimală nu reprezintă decât o umanizare a eroului prin suferinţă.

Ideea zădărniciei şi a neputinţei apasă peste lirica lui O. Goga ca o lespede funerară. Viitorul este înscris la el într-o haină impenetrabilă,

oracualră, într-o hieroglifă ambiguă, greu descifrabilă. Iscoditor de semne şi zodii, ca la Blaga, viitorul este „craiul tânăr“, „craiul nou“ ce va să vie, e „ceasul poruncit“ a cărui aşteptare e legată de „strivita răzbunare“, de „nădejdea visurilor noastre“, de „cântul strunelor neputincioase“, de „jalea pribeagă“ a lor, de „bezna vechilor păcate“, de „biserica nădăjduirii noastre“, venind din mesianismul şi profetismul romantic. […]

Cu el, poezia transilvăneană devine ceremonie, rugăciune, autentic discurs liric. El revendică astfel un spaţiu poetic nou (tonul discursiv la persoana a III-a e părăsit în favoarea comunicării directe la persoana I), structurat în jurul eului subiectiv, modalitate artistică pe care am numit-o autobiografism tragic. El face din universul autobiografic al existenţei sale un univers mai larg, populat cu figurile centrale ale satului, figuri familiare copilăriei şi adolescenţei sale, pe care le ridică la ranguri de arhetipuri lirice. Ele sunt astfel nu numai nişte proiecţii interioare ale imaginaţiei sale, ci şi făpturi reale, autentice, întâlnite în mediul rural, ardelenesc sau nu, din moşi-strămoşi. Tatăl, Mama, Bunica, Dascălul, Preotul, Dăscăliţa, Lăutarul, Crâşmarul etc. sunt fiinţe obiective eterne, existente de când lumea în universul ristic, cărora poetul le-a imprimat o aură apoteotică, legendară uneori, uşor mitizată alteori. La o mitologie a satului, în accepţiunea blagiană a termenului, poezia lui Goga nu a ajuns însă, ea oprindu-se la un anumit prag al realului, care păstrează pregnant senzaţia de trăit. În acest context, nici ideea unei „monografieri“ conştiente a satului nu ni se pare conformă cu adevărul, ea nefiind altceva decât o creaţie a criticii de mai târziu, bazată pe interpretările tardive, à posteriori, pe care poetul însuþi le dăduse creaţiei sale în Mărturisiri. Pentru noi, încercarea de evocare lirică a satului þi a figurilor ei reprezentative se constituie ca o parte dintr-o autobiografie lirică de tip romantic care are drept fundal sentimental satul, păstrător al tradiţiilor neamului, locul obârşiei noastre şi rezervor al marilor energii populare. Ceea ce a trecut drept „monografie a satului“ nu e în acest caz decât o remunerare de tipul aceleia efectuate de Creangă în Amintiri din copilărie, unde, odată cu universul copilăriei şi adolescenţei, sunt surprinse pe peliculă şi acele figuri din viaţa satului care corespund organizării sale interne, sufleteşti, unui itinerar autobiografic precis structurat, peste care se proiectează în permanenţă luminile propriilor sale aspiraţii.

Mircea POPA, Postfaţă *la vol.* Poezii, *Bucureşti, Editura Minevra, 1979, p. 202-205. Ediţia a II-a din seria „Arcade“.*

Noţiunea de SOARTĂ, în ipostazele ei multiple, complexe şi variate, apare ca o frecvenţă deosebită în universul poeziei lui Octavian Goga, constituind una din sursele cele mai abundente de dramatism şi tragism ale liricii sale. Sentimentul sorţii implicate în povestea vieţii poetului şi a neamului său se împleteşte cu o viziune tragic-sublimă a lumii, cu conştiinţa unei istorii maştere şi rele, dar nu lipsită de finalitate şi deloc străină de nădejdea unui viitor mai luminos. Fără a fi ca la Blaga, de pildă, „acreditatul unei ordini duminicale“, omul din poezia lui Goga pare a-şi desfăşura viaţa sub aripa unui destin, metamorfozat în infinite forme.

Ursita, la Goga, e îndeobşte maşteră şi ostilă; soarta este şi ea vicleană; zodia oamenilor este ciudată şi nefericită căci „îs bătuţi de nenorocul / de pe lumea asta toată.“ Norocul lor se stinge devreme, ca o lumânare în bătaia vânturilor istoriei, sau îi părăseşte, ducându-se în altă ţară. Căsuţa de la ţară şi busuiocul sunt fără de noroc, precum omul. Dar ceea ce trebuie observat în legătură cu aceasta este faptul că Goga nu explorează ideea de soartă din perspective metafizice, nici în sensul moirei din tragediile greceşti, nici în sensul, fatum-ului latin şi nici în acela al lui fortuna labilis cu o arie atât de întinsă în literatura universală. Ca şi în cazul altor teme fundamentale, ideea de soartă se circumscrie, al el, pe coordonate istorice şi sociale precise, se autohtonizează, se particularizează foarte clar în biografia poetului, în rostul concret al vieţii şi al istoriei neamului nostru. Adeseori ideea de soartă, la Goga, este o modalitate eufemistică, de a exprima durerea amară, condiţia tragică a românilor din Transilvania, ajunşi sub stăpânirea habsburgică.

Ea se integrează firesc tonului sibilinic, mesianismului poeziei sale, de aceea soarta nu este numai un dat de dincolo de vreme, o stăpânire oarbă şi tiranică asupra vieţii omului, ci şi o condiţie a viitorului. Omul, la Goga, crede într-o stea de pază care-l lipseşte, deocamdată, dar care va răsări cândva sub forma echităţii sociale şi a independenţei naţionale. „Din casa voastră, unde-n umbră / Plâng doinele şi râde hora, / Va străluci odată vremii / Norocul nostru, — al tuturora“ (Plugarii).

Numai forma lingvistică ne duce pentru o clipă cu gândul la soartă, pentru că esenţa, conţinutul sugerează ideea independenţei omului, a cuceririi scopului prin lupta dreaptă. De aceea, în ultimă instanţă, omul din poezia lui Goga nu apare ca o jucărie în mâna sorţii; sentimentul sorţii îi sporeşte numai contururile tragice, se integrează existenţei lui, fără a-l domina rece şi atotputernic. Soarta, la Goga, e mai mult conştiinţa

lucidă a condiţiei tragice a vieţii omului într-un context istoric dat. Confundându-se adesea cu norocul sau nenorocul ea se afirmă în sensul liricii populare româneşti, hrănită din acest sentiment şi prelungită până în piscurile ameţitoare ale poeziei eminesciene. De aceea, poate, nimic nu leagă atât de intim poezia lui Goga de aceea a lui Eminescu, ca acest sentiment al sorţii, al norocului şi al nenorocului, care defineşte, dealtfel, un atribut statornic al spiritualităţii româneşti.

Omul din poezia lui Goga cunoaşte ceva mult mai puternic decât soarta şi anume legea veche, în sens de tradiţie, de „obicei al pământului", de experienţă colectivă, de solidaritate în faţa aceluiaşi destin istoric. Legea veche e un fel de destin, creat însă de oameni, de istoria însăşi, care, deşi pare tiranic dominantă, este virtual dominată de ei, printr-o nedezminţită forţă morală. Legea veche, „legea românească", reprezintă criteriul etic fundamental în poezia lui Goga: ea e substanţa existenţei etnice. Dragostea de lege a luminat „cărările pribege" ale poporului „prin potopul veacurilor negre". De aceea, spune un biet bătrân, nu e un păcat mai mare „Decât să-ţi lepezi legea ta". Căci ea dă poporului credinţa în propria lui valoare şi de aceea oamenii învăţaţi „aşteaptă să se nască / Un tânăr crai coborâtor / Din legea românească", pentru a-şi împlini şi domina destinul istoric. Rezolvând problemele sociale şi naţionale, împlinindu-şi istoria, omul se eliberează de propria-i soartă tiranică. [...]

Continuând tradiţiile literaturii noastre populare şi culte, Goga s-a arătat totodată deosebit de receptiv înnoirilor în artă, lăsând să pătrundă, peste un fond de poezie tradiţională, romantică şi semănătoristă, semnificative influenţe simboliste, şi mai cu seamă în ultimele sale volume. Dacă în volumele de versuri Poezii *(1905),* Ne cheamă pământul *(1909), Goga se afirmă ca un poet al maselor, preocupat în chip exclusiv de cântarea unor realităţi naţionale şi sociale, în volumele* În umbra zidurilor *(1913) şi postumul* Din larg *(1939) are loc o deplasare a centrului de interes, o lărgire sensibilă a registrului său artistic, poetul întâlnindu-se, aci, cu obsesii şi motive familiare poeziei moderne simboliste şi post-simboliste, centrate în cea mai mare şi semnificativă parte a lor pe exprimarea dramei unei anume alienări a artistului. [...]*

După refugiul în trecut şi în viitor, se conturează, acum, o a treia dimensiune a liricii sale: refugiul în subiectivitate. Se manifestă, astfel, preocuparea pentru eu-l propriu, izolat de colectivitate, aspiraţia spre singurătate, cum mărturiseşte poetul în simbolica poezie Din larg, care

împrumută titlul volumului postum şi străjuie ca epitaf pe mausoleul de la Ciucea: „Eu urc pe culme… Mi-a rămas în urmă / Noroiul prins în putreda-i osândă, / Înfrigurata patimilor turmă, / Cu chiot lung de-ntrecere flămândă… // Mai sus!… Mai sus!… Cetăţile de stele / Cuprind rotirea gândurilor mele, / Şi, ca un sân ocrotitor de mamă, / O năzuinţă proaspătă mă cheamă: // Neprihănită, mândră poezie, / Lumină albă, pururi adorată, / Ascultă-mă cu ruga mea târzie, / Şi fă pe veci în minte să-mi tresalte / Strălucitoare, rece şi curată, / Singurătatea culmilor înalte…“.

Atitudinea aceasta de izolare şi interiorizare, pe acre poetul şi-o refuzase atâta vreme, deşi uneori i-a cedat spre binele poeziei, începe să-l ispitească tot mai stăruitor şi tot mai intens, îndată după ce Goga ocupă primul scaun ministerial. La 23 martie 1923, el îi mărturisea lui G. Bogdan Duică, într-o scrisoare autobiografică, publicată în volumul postum Pagini inedite: „În literatură, dacă-mi va fi îngăduit să o privesc în faţă, mă simt astăzi ispitit de o poezie largă, umană, dincolo de plângerile trecătoare. Nu ştiu, e sufletul meu scăpat de tensiunea urii de ieri care mă trimite mai sus, ori e tendinţa de acord cu eternitatea — un vag impuls din anticamera morţii“. (O. Goga: Scrisoare autobiografică de la Ciucea lui G. B. Duică, în volumul Pagini inedite, B., Editura Tineretului, 1967, p. 14.)

În volumul postum Din larg *se conturează pregnant o asemenea notă a liricii gogiene, în care se mărturisesc frământări intime, doruri şi deznădejdi proprii, sentimentul tulburător al trecerii ireversibile a timpului şi gustul amar al morţii, odată cu regretul pierdut în tovărăşia unor idei cu care constata că nu avea nimic comun. În toiul agitaţiilor politice, mergând odată la moşia Olgăi Cruşeoveanu-Florescu, Goga, care avea uneori tăria de a aprecia intrarea lui în politica reacţionară ca „o mare aventură“, mărturiseşte obosit: „Ceea ce este mai presus de toate e faptul că mă regăsesc, mă recapăt, căci între mine şi cei din partid este asta — un zid vertical!“ Nu e prima dată când Goga mărturiseşte acest lucru, deşi numai rareori a avut forţa de a acţiona cu independenţa necesară.*

În ultima sa poezie, Cântă moartea, Octavian Goga, retrăindu-şi într-o fulgerătoare clipă „întreaga viaţă petrecută“, rosteşte simbolic: „Şi cum, sub tâmpla mea fierbinte, / O lume veche-mi reînvie, / Nu câte-au fost îmi vin în minte, / Ci câte-ar fi putut să fie“.

Ion DODU BĂLAN, din vol. Octavian Goga*, Bucureşti, Editura Minerva, 1971, p. 188-192, 231-245.*

Ca şi la Creangă, şi la Octavian Goga metoda reconstituirii sociologice îşi făcea deplina legitimitate. A schiţat-o Nicolae Iorga şi a folosit-o plenar Georgre Călinescu în Istoria literaturii române. Identificări geografice şi biografice pot fi, de asemenea, făcute şi în studiile ca şi în monografia dedicată poetului — Ion Dodu Bălan le-a realizat cu multă fineţe. Ele atestă faptul că pornind de la un univers uman, geografic şi social concret, Octavian Goga nu rămâne în acest perimetru şi-i conferă valorile care fac din el depozitarul şi purtătorul unor virtuţi morale definitorii pentru poporul român. De fapt, Octavian Goga avea conştiinţa faptului că „ţăranul nostru, oricum stăm să-l judeci, în toate manifestările vieţii lui simple se înfăţişează ca o fire armonică (…) Acest muncitor de la ţară e o verigă numai într-un lanţ nesfârşit de evoluţie lentă şi păşeşte pe arenă în armura unei moşteniri milenare. El are trecut, are tradiţie şi umblă pe un drum bătătorit de veacuri. Filozofia vieţii lui e o comoară veche, împletită din păţanii şi sfaturi de demult, de aici înţelepciunea ei adâncă şi bogăţia ei strălucitoare. Aşa e şi cu toate îndeletnicirile vieţii lui, cu meşteşugurile pe care le poartă, cu toată păşirea lui, cu orice mişcare“.

Este evident că viziunea asupra satului şi a ţăranului în poezia lui Octavian Goga nu reprezintă rodul unei înclinaţii temperamentale, ci al unei concepţii filozofice. Satul este o matcă germinativă şi nu un univers static, închis. De aceea, evadarea din perimetrul său duce inevitabil la eşec. Valorile sale odată nesocotite fac cu neputinţă reintrarea în ritmul unei vieţi ce şi-a stabilit norme etice şi spirituale de o perfectă organicitate, fără distorsiuni. Virtutea ce mai de preţ este tocmai integrarea în acest ritm, ceea ce înseamnă folosind o expresie a sa „a fi în rând cu oamenii“ („mi-ar fi azi casa-n rând cu toţi“). Şi aceasta nu printr-o modestie disimilată, ci din dorinţa de a realiza supremele virtuţi ale omului de la ţară, cheia fericirii şi împlinirii personalităţii umane. Printre aceste virtuţi, cuminţenia este ce mai dintâi („să fiu mai cuminte-n sat“), frumuseţea, omenia privită drept supremul elogiu ce se poate aduce cuiva chiar dincolo de moarte („Pe cine-ngropi, părinte azi? / Pe-un om de omenie!“), iar încununarea acestor virtuţi este recunoaşterea lor de către obştea ţărănească („cum m-ar cinsti azi satul!“).

Dacă Vlahuţă — aşa cum spunea Tudor Vianu — a dat poeziei noastre tonul etic, poetul care reprezintă în chipul cel mai deplin această direcţie a liricii noastre este Octavian Goga. Valorile morale stăteau pentru el la baza aprecierii unei personalităţi: „Importanţa unui om în soci-

etate e determinată totdeauna de situaţia lui morală. Ca să duci un rol de conducător în viaţa publică, ca să-ţi tragi în cumpănă cuvântul şi să fie ascultat, trebuie să reprezinţi o valoare morală... Poţi să ai o vervă strălucitoare în tot ce spui, poţi să fii un splendid sofist, poţi să vii în palmă cu adevărul neted, lumea are să te asculte şi are să deie din umeri: — Ce păcat că nu-i un om de omenie!...“ De aceea, în poezia lui, satul românesc nu trăieşte numai sub aspect etnografic, versurile sale nu refac numai monografia spirituală a comunităţii ţărăneşti, ci sintetizează un adevărat cod moral al satului. Poetul e înzestrat cu vocaţia unui apostol care se crede chemat să dea lumină, dar să şi vestească „vremi ce va să vie“; de aceea singurul element prin care vrea să se deosebească, dar nu în chip trufaş, de restul lumii este învăţătura privită nu ca o mândrie gratuită, ci ca o datorie întoarsă spre cei din mijlocul cărora a plecat („Sătenii seara să-i adun / Şi să le spun din carte“). Iar cei ce au întruchipat în mod plenar acest ideal prin viaţa lor (învăţătorul, învăţătoarea) capătă dimensiuni mitice.

De aici permanenta confundare a poetului cu suferinţa celor din jur („Eu sunt o lacrimă târzie / Din plânsul unei mii de ani“), obsesiva dorinţă de contopire cu semenii săi, încât cuvintele rostite cu cea mai mare frecvenţă sunt noi, al nostru. Lirica lui Goga ni se prezintă astfel ca un univers perfect articulat în care profesiunea de credinţă a poetului este în fond mărturisirea unui ţăran care nu vrea să se exprime pe sine, ci să dea glas unor dureri colective („Ci jalea unei lumi, părinte, / Să plângă-n lacrimile mele“). [...]

Dar ceea ce constituie nota distinctivă a lui Goga faţă de Iosif sau Coşbuc este perspectiva unitară şi complexă asupra satului ce uneşte tărâmul realului în sensul cel mai acut al cuvântului cu acela al istoriei şi al legendei. Pe aceste trei coordonate se află pentru Goga singura structură a sufletului românesc: satul. Numai aici se pot naşte adevăratele sentimente, numai aici fiinţa umană se regăseşte şi se împlineşte, numai aici îşi au cântecele izvorul: “Noi să privim Luceafărul din zare / Şi-atunci să zicem strunelor să cânte“. [...]

Poezia lui a depăşit momentul şi s-a înscris pe orbita marii poezii prin faptul că în ea trăiesc permanenţe etice româneşti, că ea exprimă sinteza sufletului nostru văzut în cele trei laturi unitare ale existenţei sale şi că, în sfârşit, acestea au căpătat un veşmânt artistic, ce dă impresia unei totale lipse de invenţie, iar în realitate aparţinând metaforei absolute. Şi aici aş

vedea încă una din cauzele pentru care poezia lui Goga reprezintă unul din momentele de culme ale literaturii noastre: realizând esenţa unei conştiinţe şi a unui suflet naţional în toate ipostazele lui, de la viforul mâniei până la melancolia adâncă (vom observa că absentă este numai euforia de tip coşbucian), el a izbutit să aducă expresia la acelaşi nivel de esenţializare. Poetul care topeşte prezentul în trecut, realitatea în fantastic, mânuieşte cu o uimitoare dexteritate vocabularul în aparenţă cel mai banal, atribuindu-i valori estetice de o deosebită preţiozitate printr-o simplă potrivire. Nimic nu pare meşteşug în această meşteşugită poezie.

Dar disocierea dintre omul politic, care după 1920 a mers în contratimp cu ţara, cu poporul, cu istoria, cu sine însuşi, şi între poetul care le-a unit pe toate acestea într-una din cele mai elocvente sinteze de artă românească trebuie să fie făcută. E drept, spre gloria poetului. Şi tot atât de drept — în paguba omului politic, care nu-şi poate anexa o operă atât de clar conturată, dar şi de net contradictorie cu ceea ce în a doua parte a vieţii a afirmat şi a slujit. „Mitul" Goga rămâne evident al poetului pentru că poetul şi-a înscris opera în mitologia poporului român.

Valeriu RÂPEANU, Permanenţe etice în poezia lui Octavian Goga*, în* Lupta de clasă*, anul LI, nr. 11, noiembrie 1971.*